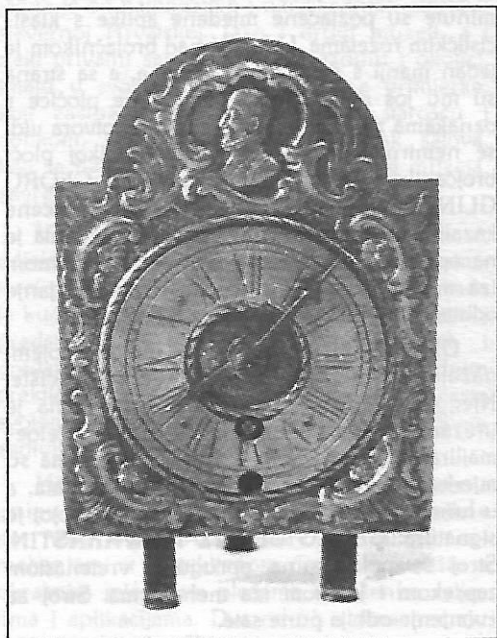

Zusammenfassung

Die Uhrensammlung des Museums der Stadt Varaždin gehört zu den interessantesten und wertvollsten Sammlungen in nördlichen Teil Kroatiens. Zwischen 70 Gegenständen befindet sich auch acht Stutzuhren aus der

ersten und zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts. Fünf Stutzuhren sind signiert. Der Uhrmeister heißen: Dominicus Hüeber aus Mödling und Georg Glintz aus Varaždin.

Übersetzung: Miroslav Klemm

Tabernakl sat, nepoznato porijeklo, I pol. 18. st.

Tabernakl sat, Beč (Austrija), Augustin PECKEL, II pol. 18. st.

Mladen MEDAR, Bjelovar

Dom "Hrvatskog sokola" u Bjelovaru - sažeti historijat izgradnje

Smjena arhitektonsko-umjetničkih stilova tijekom tri stoljeća u Bjelovaru, gradu čija je prostorna organizacija uvjetovana ortogonalnim rasterom iz 1756. godine - kada na prijedlog generala baruna Filipa Becka, a odlukom carice Marije Terezije na tlu tadašnjeg malog sajmišnog mjesta započinje izgradnja grada vojničkog karaktera¹ - ostavila nam je u naslijeđe i nekoliko karakterističnih

primjera graditeljske djelatnosti spomeničke vrijednosti, koji izlaze iz okvira regionalne arhitekture. Osim temeljnog kasnobaroknog sklopa javnih vojnih i crkvenih zgrada u strogom središtu, te danas nepostojeće jedine trokatne zgrade vojnokrajiške svilane iz 1785. g, koja se nalazila oko 500 metara jugoistočno od središta grada,² tu su dragocjeno klasičističko zdanje Narodne knjižnice, zgrada

doma "Hrvatskog sokola" iz 1912. g. te neka-
dašnja jevrejska sinagoga dovršena 1920. g.³

Još sredinom 19. stoljeća u Bjelovaru je malo zidanih zgrada. Znatan broj još je uvijek od drveta i tek krajem tog i početkom 20. stoljeća počinje intenzivnija i gušća izgradnja, tako da upravo tada - u doba masovne pojave secesije u Hrvatskoj - grad Bjelovar dobrim dijelom dobiva svoju današnju fizionomiju. Među projektantima jednog dijela privatnih i javnih zgrada nalazimo istaknuta imena toga doba: zagrebačke arhitekta Rudolfa Lubinskog, Martina Pilara i Dionisa Sunka. Djelo ove posljednje dvojice, reprezentativna zgrada javne namjene, predmet je našega interesa. O njoj će biti iscrpno - na temelju kompletne dokumentacije sačuvane u Historijskom arhivu u Bjelovaru⁴ - pisano na drugom mjestu, a ovdje donosimo samo sažeti historijat njezine izgradnje.

Svojedobno provedena akcija "Hrvatskog sokola", društva za "gojenje i promicanje tjelovježbe", s ciljem da se u Bjelovaru sagradi društveni dom, koji je trebao biti stjecištem društvenog, prosvjetnog, kulturnog i sportskog života nije uspjela, iako su već tada bili sastavljeni nacrti i troškovnik po kojemu je bila potrebna svota od 150 000 kruna. Kako ovaj iznos nije mogao biti sakupljen, akcija je ponovljena 1909. g. Dobrovoljne priloge dali su članovi društva, građani i pojedine institucije pa su mogle biti izvedene prve predradnje. Bjelovarski inženjer Srećko Smočinski, koji je za "gradskog inženjera" izabran zaključkom gradskog zastupstva 1888. g.⁵ i po čijim će projektima biti 1901. g. završena zgrada bjelovarske gimnazije, izradio je 20. rujna 1909. g. proračune za novogradnju predviđevši svotu od 84 824 kruna.⁶ Slijedeće godine Smočinski je izradio i skice - tlocrt prizemlja i presjek⁷ u mjerilu 1:200 (sl. 1 i 2), koje su poslužile po svemu sudeći samo kao predložak po kojemu je, u izmijenjenu obliku, glavne nacрте na traženje uprave "Hrvatskog sokola" izradio Martin Pilar. Prema njegovoj zamisli Dionis Sunko projektirao je zgradu od 731 četvornih hvati sa dvoranom od 240 čhv, nizom popratnih prostorija veličine 491 čhv, domarovim stanom i prostranom pozornicom. Troškovi su bili proračunati na 70 000 kruna bez, ili 80 000 kruna sa pozornicom, uz dodatne troškove unutrašnjeg uređenja. Kako svota od 10 000 kruna sakupljena dobrovoljnim prilozima nije bila dovoljna, trebalo je sakupiti dodatna sredstva, pa starješina "Hrvatskog sokola"

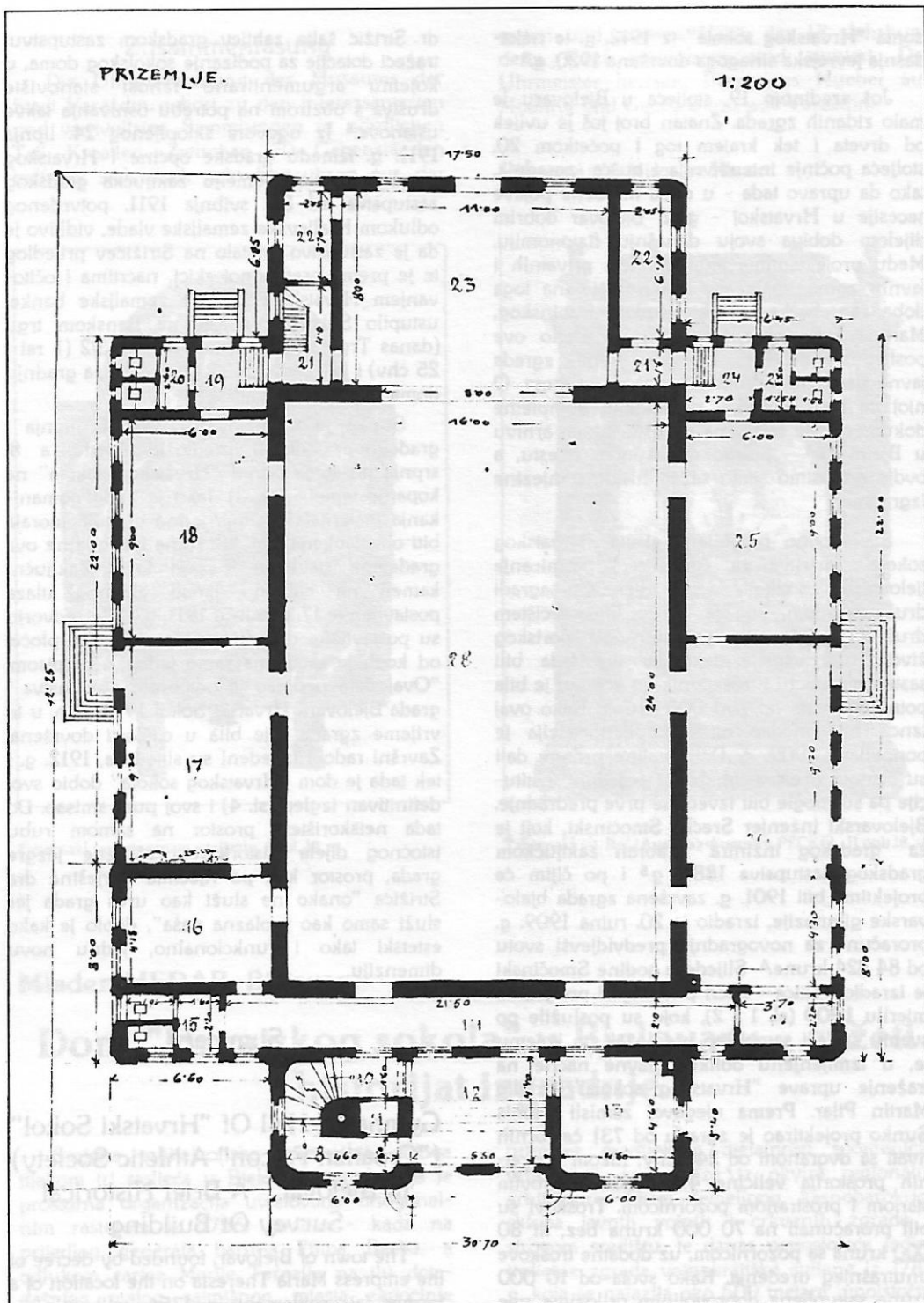
dr Stričić šalje zahtjev gradskom zastupstvu, tražeći dotacije za podizanje sokolskog doma, u kojemu argumentirano iznosi stanovište društva s obzirom na potrebu osnivanja takve ustanove.⁸ Iz ugovora sklopljenog 24. lipnja 1911. g. između gradske općine i Hrvatskog sokola⁹, a na temelju zaključka gradskog zastupstva od 30. svibnja 1911. potvrđenog odlukom Kraljevske zemaljske vlade, vidljivo je da je zastupstvo pristalo na Stričićev prijedlog te je prema prethodnoj skici, nacrtima i očitovanjem Hrvatsko-slavonske zemaljske banke, ustupilo Sokolu zemljište na Banskom trgu (danas Trg republike), kat. čest. 543/2 (1 ral i 25 čhv) i kat. čest. 1042/2 (203 čhv) za gradnju doma i ljetnog vježbališta.

Sunko je u Bjelovar došao 30. lipnja i građevnom odboru predložio nacрте, a 8. srpnja pošao je odred "Hrvatskog sokola" na kopanje temelja (sl. 3). Iako je zbog pomanjkanja materijala gradnja jedno vrijeme morala biti obustavljena, već 23. rujna iste godine ova građevina stavljena je pod krov. Zaključni kamen na balkonu iznad glavnog ulaza postavljen je 17. prosinca 1911. g.¹⁰ U predvorju su postavljene dvije mramorne spomen-ploče, od kojih je sačuvana samo jedna, s natpisom: "Ovaj dom podigao je potporom građanstva i grada Bjelovara Hrvatski Sokol 1911." No, u to vrijeme zgrada nije bila u cijelosti dovršena. Završni radovi izvedeni su slijedeće, 1912. g. i tek tada je dom "Hrvatskog sokola" dobio svoj definitivni izgled (sl. 4) i svoj puni smisao. Do tada neiskorišteni prostor na samom rubu istočnog dijela historijske, zaštićene jezgre grada, prostor koji po riječima starješine dra Stričića "onako ne služi kao ures grada jer služi samo kao prolazna paša", dobio je kako estetski tako i funkcionalno, jednu novu dimenziju.

Summary

Gymnastic Hall Of "Hrvatski Sokol" ("Croatian Falcon" Athletic Society) In Bjelovar - A Brief Historical Survey Of Building

The town of Bjelovar, founded by decree of the empress Maria Theresia on the location of a former fair settlement in 1756, will gain its present physiognomy in the time of overwhelming secession (a style in art and architecture;

Sl. 1. - Inž. Srećko Smočinski: Tlocrt prizemlja Sokolskog doma, skica iz 1910. godine

in England modern style) in Croatia, that is at the end of the 19th and at the beginning of the 20th century. That was the time of more intensive constructing of Bjelovar.

In his paper, based on the documentation kept in the Historical archives in Bjelovar, the author summarizes historical background of building of the Gymnastic hall of "Hrvatski sokol". This representative secession building of public purpose (it had also a stage for theatrical performances) was built by a famous architect Dionis Sunko from Zagreb. The plans for it were drawn up by Martin Pilar in 1911-1912. The preliminary sketches of the ground plan and cross section of the building, made by the town engineer Srećko Smočinski, are published in this paper. These sketches served as a basis for Pilar and Sunko's project.

(Translated by Antun Šimunić, Osijek)

Bilješke

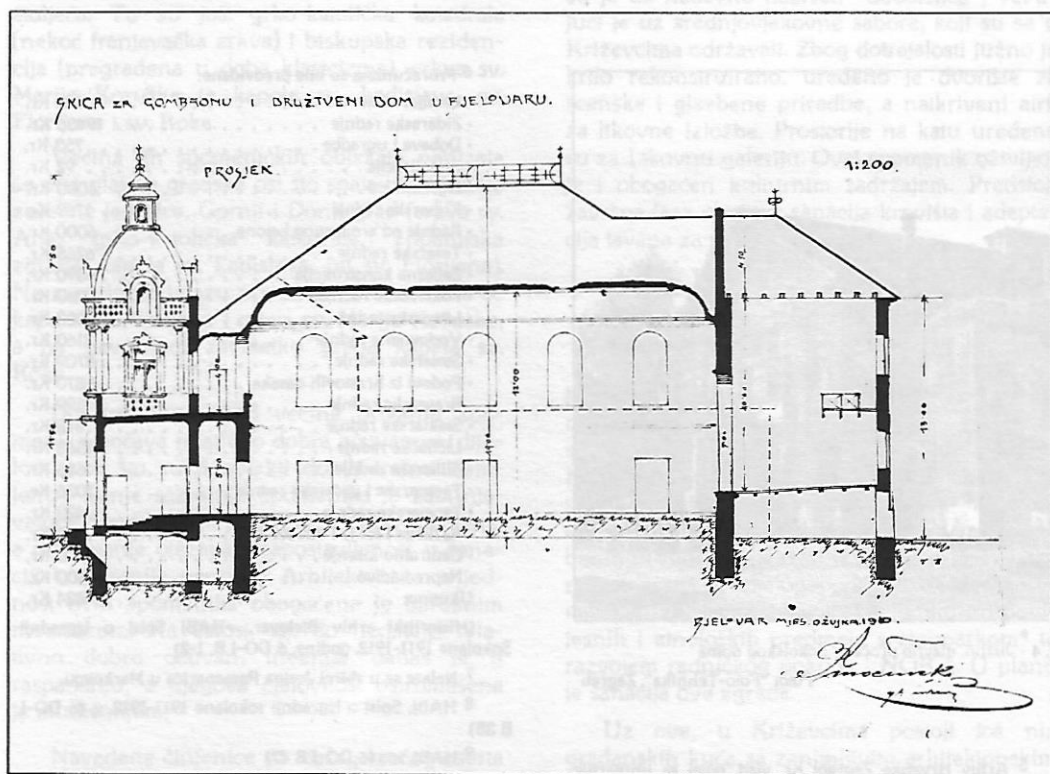
1 A. HORVAT, O Bjelovaru - gradu ortogonalnog sistema, Bulletin odjela VII za likovne umjetnosti JAZU, god. VIII, br. 1, Zagreb 1960, 12-21. - A. HORVAT - M. MEDAR, Bjelovar, u: Likovna enciklopedija Jugoslavije, sv. 1, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb 1984, 139. - Lj. BIONDIC, Planski razvoj grada Bjelovara i obrada graditeljskog nasljeđa historijske jezgre, u: Stjepan Blažeković, Bjelovar, Bjelovar 1985, 323-333.

2 M. MEDAR, Izgled i namjena zaboravljene kasno-barokne građevine u Bjelovaru, Muzejski vjesnik, god. IX, br. 9, Koprivnica 1986, 18-19.

3 A. HORVAT - M. MEDAR, nav. dj, 139.

4 Građa koja se odnosi na "Hrvatski sokol" u Bjelovaru sastoji se od 522 originalna dokumenta koji su - obuhvaćajući razdoblje od 1905. do 1930. godine - tematski podijeljeni na:

- Spise o osnivanju, 8. III-12. IV 1905. g. (sign. 6 DO-I A)
- Spise o izgradnji sokolane 1911-1912. g. (6 DO-I B)
- Blagajničke izvještaje 1906-1914. g. (6 DO-I C)
- Opće spise, 30. VI 1905-1914. g. (6 DO-I D)
- Prilog (različiti dokumenti do 1930. godine)

Sl. 2 - Inž. Srećko Smočinski: Presjek zgrade Sokolskog doma, skica iz 1910. godine

Sl. 3 - Kopanje temelja 8. srpnja 1911. godine

Foto: Milan Savić, Bjelovar

Sl. 4 - Južno, glavno pročelje Sokolskog doma

Foto: "Foto-Tehnika", Zagreb

⁵ Arhiv Hrvatske Zagreb: Kr. vlad. odjel za unutarnje poslove, Register 1888-1889, A-B 297, 6769. Br. zapisnika 1888. 5496, 12405, br. sveska 3-8 ad.

⁶ Proračunima su bile predviđene:

· Zemljoradnje	1712 Kr.
· Zidarске radnje	19436 Kr.
· Dobave i ugradbe	753 Kr.
· Kanalizacija	92 Kr.
· Ogradni zid	4000 Kr.
· Klesarske radnje	1769 Kr.
· Radnje od armiranog betona	6000 Kr.
· Tesarske radnje	6265 Kr.
· Željezna konstrukcija	5390 Kr.
· Pokrivačke radnje	2760 Kr.
· Limarske radnje	2083 Kr.
· Vodovodne radnje	2160 Kr.
· Stolarske radnje	8709 Kr.
· Podovi iz hrastovih dasaka	5870 Kr.
· Bravarske radnje	7199 Kr.
· Staklarske radnje	878 Kr.
· Ličilačke radnje	1563 Kr.
· Slikarske radnje	686 Kr.
· Taracarske i pečarske radnje	1036 Kr.
· Tapetarske radnje	423 Kr.
· Različite radnje i dobave	740 Kr.
· Centralno loženje	5000 Kr.
· Nepredvidivo	500 Kr.
Ukupno:	84824 Kr.

(Historijski arhiv Bjelovar, -HABj Spisi o izgradnji Sokolane 1911-1912. godine, 6 DO-I B, 1-2)

⁷ Nalaze se u zbirci Josipa Remenarića u Markovcu.

⁸ HABj, Spisi o izgradnji sokolane 1911-1912. g. (6 DO-I B 35)

⁹ HABj, isto (6 DO-I B 47)

¹⁰ Nezavisnost br. 3, Bjelovar VI/1911.

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor i Virje)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Gradskog muzeja Bjelovar

Glavni i odgovorni urednik: Goran Jakovljević

Tehnički urednik: Željko Vukčević

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar), Miroslav Klemm (Varaždin), Smiljka Marčec (Čakovec), Rastko Pražić (Kutina) i Oka Ričko (Koprivnica)

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasilo solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Gradski muzej Bjelovar

Za nakladnika: Božidar Gerić

Tisak. COLORPRINT Bjelovar

Broj 12 - Ožujak 1989.

God. XII.

Naklada: 800 komada

Naslovna stranica: Detalj metalne ograde ispred spomen-muzeja "Josip Broz Tito" u Velikom Trojstvu, rad Josipa Broza

Prijevod: Oka Ričko (Koprivnica), Marina Šimek (Varaždin), Miroslav Klemm (Varaždin) i Antun Šimunić (Osijek)